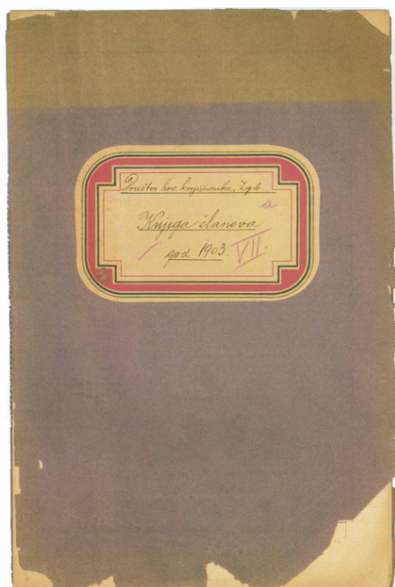

Obilato i vrijedno arhivsko gradivo DHK

Donosimo govor akademika Dubravka Jelčića, Razred za književnost HAZU, s otvorenja izložbe “Povijest Društva hrvatskih književnika 1900. - 1971.”, 25. listopada 2017.

Poštovani gospodine predsjedniče Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, cijenjene kolegice i kolege,

o Društvu hrvatskih književnika, o njegovih 117 godina kontinuiranoga djelovanja, moglo bi se govoriti zaista beskrajno. U Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe, koji se tada zvao Institut za književnost, proveo sam točno 33 godine, od 1. studenoga 1960. do 1. studenoga 1993., za to vrijeme bavio sam se raznim temama, između ostalima i Društvom književnika, na temelju obilatoga arhivskog gradiva o njemu, koje se čuva u Zavodu. Moji prethodnici su ovdje već iznijeli mnoge važne pojedinosti iz povijesti Društva, a meni preostaje da nastavim gdje su oni stali.

U povijesti Društva hrvatskih književnika, a na to ukazuje i ova izložba, razabiremo tri razdoblja.

Prvo je razdoblje od 1900. do 1945., drugo od 1945. do 1989./1990., a treće počinje tada i traje do danas. Ta razdoblja obilježena su znakovitim i karakterističnim događajima. Prvo razdoblje obilježava značajna nakladnička djelatnost, koja počinje pokretanjem Suvremenika, časopisa koji je uz promjene urednika i time uvjetovane transformacije izlazio od 1906. do 1941., u kojem su objavljivali svi značajniji hrvatski književnici prve polovine XX. stoljeća. Uz ovaj časopis valja nam spomenuti još pedesetak knjiga u biblioteci Savremeni hrvatski pisci (nisam pogriješio: biblioteka se zaista zvala tako, savremeni, a ne suvremeni), a kao 32. knjiga u toj seriji izašla je 1914. znamenita i legendarna Hrvatska mlada lirika. Knjiga je to koja je obilježila cijelu jednu generaciju i donijela niz neočekivanih zanimljivosti. Nitko, primjerice, ne bi oče-kivao da u toj knjizi ne će naći Matoša, a Matoša u njoj nema. Nitko danas ne bi u toj knjizi očekivao Ivo Andrića, a Ivo Andrić, taj „najčudesniji Sarajlija“, kako je ovdje nazvan, u toj knjizi jest. U njoj su i pjesme mladoga Augustina Ujevića, ali one nisu impresionirale tadašnju kritiku: neki su mu kritičari osporavali književnu budućnost. A ne smijemo zaboraviti ni jedno posebno izdanje, posmrtno divot-izdanje Kranjčevićeve knjige Pjesme, koju je pjesnik sam priredio, ali je nije doživio: izašla je nekoliko mjeseci poslije pjesnikove smrti.

Društvo hrvatskih književnika od svojih početaka skupljalo je rukopise hrvatskih književnika, kao i drugu književnu građu, ali ta dokumentacija, nažalost, do danas nije u cijelosti sačuvana. Kobna je bila godina 1945., godina kad je i u hrvatsku književnost, kao i u cijelo hrvatsko društvo, uneseno ideološko nasilje. Njime počinje i ono karakterizira drugo razdoblje Društva, koje traje sljedećih 45 godina. Najprije se mijenja ime Društva pa je Društvo hrvatskih književnika postalo Društvo književnika Hrvatske, a zatim jedan odbor toga Društva, koji je vodio književnik Zdenko Štambuk, jednom broju hrvatskih književnika, među kojima je bio i Tin Ujević, zabranjuje višegodišnje objavljivanje djela zbog, kako su oni zapisali, njihove „suradnje s okupatorom i domaćim izdajicama“. Po uzoru na Sovjetski Savez i njegovu književnu praksu, tzv. socijalistički realizam uve-den je kao jedini prikladan književni postupak, čime književnost ima samo jednu zadaću, da služi vladajućoj politici. Žrtvom te ideologijske isključivosti bila je i mlada Vesna Parun, na pragu svoje pjesničke djelatnosti: u časopisu Republika 1947. tiskan je članak Marina Franičevića „O nekim negativnim pojavama u našoj savremenoj književnosti“ (s podnaslovom „Povodom jedne dekadentne knjige stihova“). Ta „dekadentna knjiga stihova“ je te iste godine izašla kao prva zbirka pjesama Vesne Parun Zore i vihori. Franičević kaže da Vesna Parun pabirči po našoj savremenoj lirici, piše formalističke stihove i trpi utjecaj Tina Ujevića, koji je „svojom blagoglagoljivošću, ako hoćete i svojom blagozvučnošću, svojim mistifikacijama i kalamburima više nego svojom poezijom bio uspio da zasjeni, i to ne samo ‘prostotu’“. Po tom socrealističkom kriteriju, Franičeviću je pjesnik Olinko Delorko tupoglav, kao i Vinko Nikolić i Nizeteo, a „nikakvom normal-nom omladincu ne će danas pasti na um da uči od kakvog Wiesnera, Lendića ili Bonifačića“. Tu je kritiku njen autor poslije unio i u svoju knjigu Pisci i problemi (1948.). Negdje šezdesetih godina u jednom svom članku, aludirajući na taj članak i na tu knjigu, napisao sam da su se tako stvarali problemi, a ne pisci. Očekivao sam reakciju Marina Franičevića, i dočekao sam je, ali ne onakvu kakvu sam očekivao. Ubrzo nakon moga članka susreli smo se nedogovoreno na večernjoj šetnji i tada mi je, u spontanom razgovoru rekao, da, bude li ikada došlo do tiska-nja njegovih sabranih djela, ne bi dopustio da se pretiska i knjiga Pisci i problemi, jer ona zapravo i nije njegova. On je, tako mi je rekao, dobio gotov rukopis u Agitpropu Centralnog komiteta KP, koji je on, po njihovoj odluci, samo potpisao. Socrealistička kritika negativno je ocijenila i dva romana Petra Šegedina ti-skana prvih poslijeratnih godina, Djeca božja (1946.) i Osamljenici (1957.). A upravo je Šegedin bio prvi hrvatski književnik koji se suprotstavio isključivosti socijalističkog realizma. Gospodin

Predsjednik maločas je spomenuo Krležin govor na Kongresu književnika u Ljubljani 1952., međutim, tri godine prije Krleže, na drugom kongresu jugoslavenskih književnika u Zagrebu, 1949., Šegedin je održao referat O našoj kritici, progovorivši prvi protiv isključivosti socijalistič-kog realizma kao jedine progresivne metode književnoga stvaranja.

U tom kontroverznom razdoblju u ovom Društvu bilo je i afera, a možda naj-oštrija bila je ona između Ervina Šinka i Slavka Kolara, o kojoj će još biti govora.

Kad je na godišnjoj skupštini za predsjednika Društva književnika Hrvatske izabran Nedjeljko Fabrio, Društvo je, na njegov prijedlog, vratilo svoje povijesno ime i otada Društvo hrvatskih književnika ponovno djeluje slobodno u slobodnoj Hrvatskoj. A bogato arhivsko gradivo, koje je ovo Društvo skupljalo i čuvalo, nalazi se danas u Akademijinu Odsjeku za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe: izbor iz te građe danas je pred vama.

Dubravko JELČIĆ

(Kronika Zavoda za povijest književnosti,
kazalište i glazbe HAZU)